

Kroniek nieuwe reeks: nummer 11, september 2016

‘Nu die bollen niet doorgaan, mag ik nou op het stationsplein? We hebben er hard genoeg voor gewerkt.’

Van de voorzitter

De vorige Kroniek lag nog niet op de mat of daar verzezen reeds de contouren van een molen op het Oostplein. In de vorige editie stond een artikel van Frans Blok waarin hij mijmerde over de herbouw van onder andere die molen, een van de bouwwerken die eerder al door Gyz la Riviere in een lijst van te herbouwen panden was opgenomen.

Wat de heer Blok blijkbaar niet wist was dat wethouder Joost Eerdmans vorig jaar zijn ongenoege had uitgesproken over het gebrek aan 'kwaliteit' van het Oostplein.

Daarop werden stedenbouwkundigen en ontwerpers uitgenodigd voor een brainstorm over mogelijkheden om het plein te verbeteren als toegankelijk en aantrekkelijk verblijfsgebied. Aan Observatorium, een collectief van kunstenaars en landschapsarchitecten, de eer om hun ideeën uit te werken.

En waar de discussie en planvorming rondom bijvoorbeeld 'de Gabo' jaren in beslag neemt, kan hier als uit het niets een historisch bouwwerk herrijzen, althans, de contouren ervan. (Het voorstel van Frans Blok voor een complete molen met mogelijkheid tot exploitatie zou hij nog eens moeten bespreken met onze dochterstichting Stadsherstel. Die heeft de nodige ervaring met De Distilleerketel in Delfshaven. Waarschijnlijk zal hij zich dan bedenken....)

Charmante bijvangst in dit project was de mogelijkheid om een klein boekje te maken over de (historische) achtergrond van het project, dat werd verspreid in de wijk Kralingen-Crooswijk, zodat omwonenden tenminste het hoe en wat konden begrijpen van deze toch wel verrassend snelle ontwikkeling. Bijzonder is ook het accent dat aan het andere deel van het Oostplein is toegevoegd, rondom het standbeeld van de Marinier. Hulde dus aan Observatorium voor het feit dat ze historisch besef hebben getoond en dat op deze fraaie en speelse wijze vorm hebben gegeven. In mijn vorige voorwoord klonk onvrede over het incidentele karakter van de aandacht voor historie in de stad. Die is hiermee overigens niet weggenomen.

Met Observatorium hebben we een collectief dat gevoel voor historie heeft en dat gelukkig ook verwerkt in zijn ontwerp voor het Oostplein. Of dat voor alle ontwerpers geldt is de vraag. Zo heeft het bureau dat aan het ontwerp voor de Binnenrotte werkt daar nog geen blijk van gegeven. De restanten van de sluizen in de Rotte die onlangs bloot kwamen te liggen, hebben geen plek in het ontwerp gekregen. De opgraving is inmiddels weer afgedekt. Een gemiste kans maar vooral opmerkelijk dat niet de gemeente een historische component in de opdrachtstelling opneemt maar het aan het toevallige historisch besef van ontwerpers overlaat of de geschiedenis weer een zichtbare plek in de buitenruimte mag krijgen.

Er is nog veel werk aan de winkel op dit front. 'Aan den Slag!'

Melanie Post van Ophem, voorzitter

Colofon

Kroniek is het ledenblad van het Historisch Genootschap Roterodamum.

Redactie:

Sjaak van der Velden, redactieKroniek@live.nl

Basisontwerp en art direction:

Puck Gescher, Studio Gescher BNO

Medewerkers aan dit nummer:

Luuk de Boer, Cor Faber, Ingrid de Jager

Druk:

Printvisie, Rotterdam

Lidmaatschap:

Kroniek hoort bij het lidmaatschap van het Historisch Genootschap Roterodamum.

Een lidmaatschap kost 35 euro per jaar.

Secretariaat:

C. Hartsuiker, Postbus 23538, 3001 KM Rotterdam
telefoon 0184-68 22 91

bankrekening NL07 INGB 0000 077300

www.rotterdamum.nl

Kopij volgend nummer:

Kopij voor Kroniek 2016 nummer 12 moet uiterlijk 15 oktober binnen zijn bij de redactie.

Ontvangt u de digitale nieuwsbrief van Roterodamum nog niet? Stuur een e-mail naar rotterdamum@rotterdamum.nl en we plaatsen u op de verzendlijst.

En heeft u onze facebookpagina al eens bezocht?

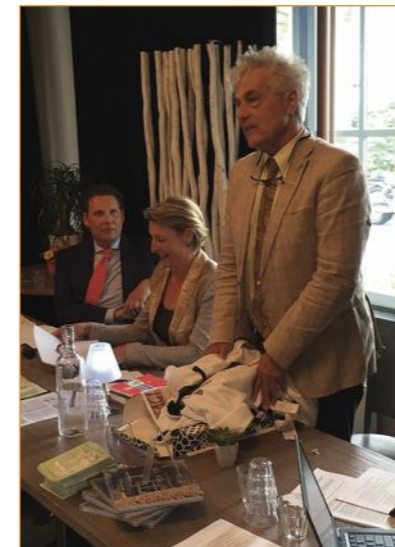
www.facebook.com/rotterdamum

Ook kunt u Roterodamum op Twitter volgen @HGRoterodamum

BIJ DE VOORPAGINA

Bij de voorpagina. Deze litho 'De Zakkendrager' werd in 1841 gemaakt door W.H. Schmidt.

Afscheid Kees Vrijdag en Els van den Bent

tekst Ingrid de Jager
foto's Alma Ploeger

Tijdens de algemene ledenvergadering op 16 juni in Vreewijk is afscheid genomen van Kees Vrijdag en Els van der Bent en tegelijk werden de nieuwe bestuursleden voorgesteld. Tim de Haan zal als secretaris Kees Vrijdag opvolgen en Frans Meijer volgt Els van den Bent op als voorzitter van de Stichting Historische Publicaties Roterodamum. Els danken wij niet alleen voor haar jarenlange inzet als bestuurslid, indertijd q.q. als Gemeentearchivaris, later ook als voorzitter van de SHPR en voor haar bijdrage als jurylid aan de mr. J. Dutilh-prijs dat reglementair reeds in 2014 eindigde. In dat jaar is dit gedeeltelijke afscheid op gepaste wijze gevierd.

Els heeft het Genootschap dus op allerlei wijzen gediend. Zij deed dat immer consciëntieus, ambitieus en in weloverwogen bewoordingen en koerswijzigingen. Els is inmiddels verhuisd naar haar geliefde Den Haag waar zij in een verleden ook al Gemeentearchivaris was.

Kees had voor zijn terugtreden als secretaris van Roterodamum zijn afscheid al enigszins geregisseerd. Hij wenste geen uitgebreide afscheidsrede en 'vooral geen lintjes, penningen en wat dies meer zij, want hij was al ruim bedeed'.

Het bestuur dankte hem tijdens de ALV voor zijn tomeloze inzet, op veel meer vlakken dan alleen die van het werkterrein van een 'standaard' secretaris. Van excursies tot de Horsting-prijs, de website en de Wel&Wee Café's, hij zette zich er immer vol enthousiasme voor in. Zijn kennis van de stad is fenomenaal en zijn netwerk is navenant. Kees heeft deze volop ingezet voor het genootschap. Hij is bovendien een kei in initiëren, communiceren, netwerken, verbinden, organiseren, informeren en soms reanimeren van

zaken die in het slop dreigen te raken. Al die talenten zijn ongetwijfeld aangeboren, maar het heeft wellicht ook te maken met zijn werkzaamheden bij de Kamer van Koophandel. Twee illustere voorgangers bij de Kamer, Hans Horsting en de heer Lichtenauer, de eerste secretaris van het Historisch Genootschap, hebben zich immers ook al zo ingespannen voor Roterodamum. Beiden zijn erelid en volgens het bestuur heeft Kees Vrijdag zijn plek in deze eregalerij ruimschoots verdiend. De beslissing ligt echter niet bij het bestuur en is daarom aan de vergadering voorgelegd. De voorzitter Melanie Post van Ophem verwoordde het als volgt:

'Dames en heren, leden van Roterodamum, namens het bestuur leg ik aan u voor het voorstel om Kees Vrijdag, scheidend secretaris van het Historisch Genootschap vanwege zijn onvermoeibare inzet en grote verdiensten te benoemen tot erelid van Roterodamum.'

Na algehele instemming en een langdurig wam applaus volgde niet het gebruikelijke kistje wijn voor scheidende bestuursleden maar een pakket met verschillende attributen met opschrift die herinneren aan de slogan waarmee Kees menigeen zowel in het bestuur als daarbuiten heeft bestookt: 'Aan den Slag!' Deze slogan is afkomstig van de Propaganda-commissie van Nederlands Volksherstel Rotterdam uit 1945 en sierde in de eerste Wederopbouwjaren menig poster, reclamewand en bushokje. Ook voor Kees blijft deze van kracht want hij verlaat weliswaar het bestuur van Roterodamum, maar bij andere stichtingen gaat hij weer met volle kracht vooruit. De voorzitter dankt Kees namens alle bestuursleden van Roterodamum met de woorden: 'Kees, hulde, chapeau, bedankt!' <

Agenda

Open Monumentendag: zaterdag 10 en zondag 11 september

In het weekend van 10 en 11 september 2016 zijn meer dan vierduizend prachtige monumenten in heel Nederland gratis toegankelijk voor iedereen. Het is dé kans om een plek te bezoeken waar je normaal niet zo snel komt, of om mee te doen aan een eenmalige activiteit. Ook Rotterdam biedt dit jaar weer een gevarieerd en boeiend programma.

De editie 2016 van de Rotterdamse Open Monumentendag verzorgt niet alleen openstellingen van vele Rotterdamse monumenten, maar biedt ook een gevarieerd programma dat aansluit op het landelijke thema: Iconen & Symbolen.

Iconen

Vanaf het midden van de 19e eeuw heeft Rotterdam zich in hoog tempo ontwikkeld tot een belangrijke havenstad met grootstedelijk ambities. Op het gebied van architectuur en stedenbouw heeft deze groei zijn sporen nagelaten in de vorm van vele gebouwen en wijken die van iconische betekenis zijn gebleken. Zoals daar zijn het Witte Huis, de Van Nellefabriek, het Groot Handelsgebouw, het Stadhuis, het Poortgebouw en het Stadion Feijenoord. Internationaal bekende woonwijken zoals de Kiefhoek en Tuindorp Vreewijk zijn op 10 en 11 september te bezoeken, maar ook de minder bekende woonwijken zoals de Kossel en Stuhlemeijer zijn onderdeel van het programma. Lezingen over Lodewijk Pincoffs' Poortgebouw en over het ontstaan van Tuindorp Vreewijk vertellen het verhaal van de stad.

Walk'in Rotterdam zoekt verhalenvertellers: zaterdag 17 september

Op zaterdag 17 september vindt de tweede editie plaats van Walk'in Rotterdam met opnieuw mooie wandeltours door de stad. Alleen dit keer is de wandelaar zelf aan zet. Onder begeleiding van een gids wordt u uitgenodigd verhalen, anekdotes en wist-jedatjes te delen met andere echte Rotterdammers. In plaats van de bekende iconen voeren deze routes langs 'de achterkant van de stad'. Zoals de voor Rotterdam zo bekende expeditiestraten die gebruikt worden om winkels te bevoorraden.

Deze vaak vergeten plekken krijgen deze dag nieuw leven door de verhalen van toen. Tijdens het wandelen worden bovendien de mooiste anekdotes verzameld en opgenomen in de gratis ...app Rotterdam Routes. www.rotterdamroutes.nl

Water als hét Symbool voor de stad Rotterdam

Door alle tijden heen is de aanwezigheid van het water bepalend geweest voor de ontwikkeling van het vissersdorp tot de wereldhavenstad. Niet alleen gebouwen maar ook stedelijke structuren zijn nog te herkennen in de stad. Openstellingen vormen de basis voor dit specifieke themaprogramma: de Watertoren, een voormalig Stoomgemaal met ondergrondse gewelven, Brugwachtershuisjes, de Maastunnel, het SS Rotterdam zijn enkele van de te bezoeken monumenten. Lezingen over de historische waterstad en over het 19e eeuwse Waterproject vertellen het verhaal van de stad.

De Klassiekers

Naast het themaprogramma wordt nog eens een 40-tal bijzondere monumenten voor het publiek opengesteld, de zogenaamde klassiekers. Klassiekers vormen de hechte basis van de Rotterdamse Open Monumentendag. Eigenaren en gebruikers van deze monumenten stellen vol trots hun monument open en heten u van harte welkom.

Het volledige programma kunt u lezen op www.openmonumentendagrotterdam.nl en in de programmapfolder. <

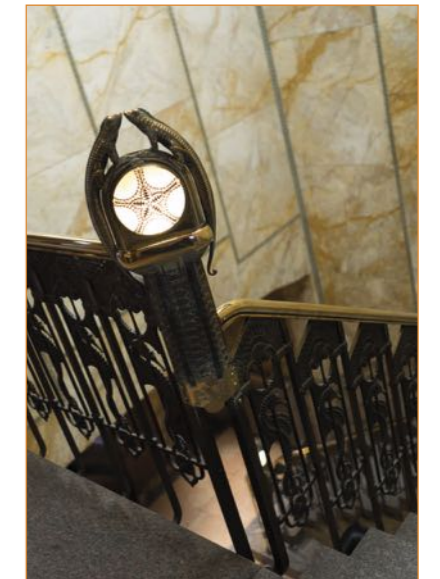
Meerdere keren per dag vertrekken er routes vanaf De Lijnbaan en de Pannekoekstraat. Deelname is gratis net als de koffie en lekkernijen uit eigen stad. Er kunnen maximaal 15 personen meelopen per route, dus wees er snel bij.

Lijnbaan: 09.30–10.30 uur en 11.00–12.00 uur
Pannekoekstraat: 14.00–15.00 uur en 15.30–16.30 uur

*Aanmelden kan via info@walkinrotterdam.nl of bel naar 010-433 35 00 of 06-37 33 72 98 en geef de volgende gegevens door: volledige naam of namen en keuze voor tijdstip
U ontvangt bericht met bevestiging van deelname en meer informatie over programma en locatie. <*

Rotterdam Monumenten- onderscheiding 2016: de Ooms-panden op het Noordereiland

tekst Luuk de Boer

Ieder jaar reikt Rotterdam een onderscheiding (oorkonde en schildje) uit aan een monumentaal pand dat met bijzondere inspanning is gerestaureerd. Dit jaar zal deze onderscheiding worden toegekend aan de Ooms-panden op het Noordereiland.

De eigenaar heeft samen met Ooms Makelaars besloten om het hoekpand, Maaskade 115, te behouden en in pandig volledig te vernieuwen als kantoorruimte. Dat betekende o.a. dat er een nieuwe fundering is aangebracht onder het bestaande pand. In en aan het Rijksmonument Maaskade 113 zijn ook diverse restauratiewerkzaamheden uitgevoerd, met name in het monumentale interieur. Op deze wijze is er niet gekozen voor de variant sloop en vervangende nieuwbouw. Het aanzicht van de Maaskade is hierdoor volledig intact gebleven.

Het gerenoveerde hoekpand Maaskade 115 (oorspronkelijk woonhuizen) is in de loop van de 20e eeuw in gebruik genomen als kantoorruimte ten behoeve van het ernaast gelegen Rijksmonument Maaskade 113 dat in 1914 als zetel van Willem van Driel's Stoomboot- en Transportondernemingen NV gebouwd is naar ontwerp van architecten J.H. de Roos en W.F. Overijnder. Het werd gebouwd op een toen nog onbebouwd perceel aan de Maaskade dat vanwege zijn locatie aan de Nieuwe Maas, tegenover de prestigieuze Boompjes, een geschikte vestigingsplaats was voor de rederij. Twee keer zo breed als het gemiddelde woonhuis aan de Maaskade en vele meters hoger door het steile leidak tussen markante schoorstenen, met daartussen aangebracht de firma-naam, stak het al direct op fiere wijze uit boven de

omringende bebouwing van het Noordereiland. De laatste decennia zijn de panden gezamenlijk in gebruik als kantoor van Ooms Makelaars.

Op 15 februari 2008 is het Noordereiland aangewezen als (rijks)beschermd stadsgezicht. Vooral de schilbebouwing aan de Maaskade en de Prins Hendrikade wordt gekenmerkt door een representatief karakter. Langs de kades staan enkele prachtige gebouwen in neorenaissancestijl en Jugendstil die oorspronkelijk bedoeld waren voor de gegoede middenstand. Als beschermd stadsgezicht kent het Noordereiland een bijzonder welstands niveau en daarmee strikte regelgeving. De koers is behoud van en respect voor het bestaande.

Dit jaar heeft het bestuur van Rotterdam besloten om de monumenten-onderscheiding 2016 (Oorkonde en Schildje) toe te kennen aan de Ooms panden.

De motivatie is tweeledig:

1. de restauratie van het pand nr.113, diverse interieurwerkzaamheden en gevelreiniging heeft het Rijksmonument in oude luister hersteld;
2. het behoud van het hoekpand nr. 115 waarbij nieuwe fundering is aangebracht en het interieur is vernieuwd en waarbij de uiterlijke verschijningsvorm is behouden.

Het resultaat van de grote inzet van eigenaar en gebruiker is dat het monumentale pand in volle glorie is hersteld en het beschermd stadsgezicht onverkort in stand blijft.

Op Open Monumentendag zaterdag 10 september zullen oorkonde en schildje tijdens een feestelijke bijeenkomst aan Ooms Makelaars worden overhandigd. <

22 september 2016 Extra HW&WCafé over Wederopbouw in Het Industrie- gebouw Goudsesingel

Expeditiestraat en binnenruimte van het Industriegebouw, met links de vijf fabriekshallen waarin architectenbureau MVRDV zich binnenkort zal vestigen. (foto Ossip Architectuurfotografie)

Omdat nog niet iedereen aan het woord is gekomen over de 'Ziel van de Wederopbouw' is er een extra Historisch Wel & Wee Café samengesteld over de Wederopbouw, en wel op **donderdag 22 september om 17.00 uur**. Plaats van handeling: het Industriegebouw Goudsesingel, aan de Goudsesingel. Dit icoon van de Wederopbouw is recent aan een nieuw leven begonnen. Om 17.00 uur is er een rondleiding.

- Om 17.30 uur is er een programma met als gast-sprekers o.a.:
- Herman Meijer, voormalig wethouder Stads- en sociale vernieuwing en van origine architect en nauw betrokken bij de herwaardering van de Wederopbouwarchitectuur in de jaren '90, verzorgt een bijdrage met de titel 'Wederopbouw als Traumaverwerking';
 - Gyz la Rivière, beeldend kunstenaar en vast columnist in het AD/RD, wordt geïnterviewd over zijn nieuwe boek met & over 'Opbouwkunst';
 - Wethouder 'Monumenten' Pex Langenberg zal, als de gemeenteraad het toestaat, acte de présence geven in dit HW&WC en zijn persoonlijke opvatting geven over de Wederopbouwarchitectuur in Rotterdam.

De actuele stand van zaken rond de actie om de restauratie van 'het Ding' voor de Bijenkorf van Naum Gabo dichterbij te brengen, staat ook 'op de agenda'. Als slot zal de voorzitter van de stichting 'Aan den Slag!' aan de hand van citaten, quotes en etymologische herkomst van begrippen uit de wederopbouw-tijd, proberen de 'Ziel van de Wederopbouw' nader te duiden. Daarbij kijkt hij ook vooruit naar donderdag 18 mei 2017, de 70ste verjaardag van 'Opbouwdag'.
Aanmelden via roterodamum@roterodamum.nl o.v.v. 'HW&WC-extra'.
Vermeld u bij uw aanmelding s.v.p. ook of u deelneemt aan de rondleiding om 17.00 uur. <

NAAR AANLEIDING VAN HET ARTIKEL OVER DE MOLEN OP HET OOSTPLEIN ONTVINGEN WE TWEË REACTIES

*Beste heer Blok,
Mooi artikel en het zou te mooi om waar te zijn als de molen daar zou terugkeren.
Mochten de plannen echter gerealiseerd worden verzoek ik u vriendelijk, beleefd maar wel dringend, om het gevluht 'andersom' te monteren en wellicht ook de afbeeldingen aan te passen. De hekken zitten aan de andere zijde van de roeden en zo draait de molen voor de kijkers linksom. Zoals hij nu is afgebeeld zou hij rechtsom draaien en is het een wind turbine. Ik vind het dan ook een afschuwelijke afbeelding en een historisch genootschap onwaardig.
Met vriendelijke groet,
Peter W. van Hoey Smith,
Molenaar, lid van het Gilde van vrijwillige molenaars*

*En Jasper van Lammeren wees ons op het programma van Stoepmakers Oostplein.
In het weekend van 17 en 18 september vinden daar activiteiten plaats als afspiegeling van de wensen en dromen van de omwonenden, zowel fysiek als in verhalen; meer levendigheid op straat, meer ruimte voor fietsers en voetgangers, een plek waar de historie van het Oostplein zichtbaar wordt gemaakt en gedroomd wordt over het Oostplein als poort tot de stad.
De programmering van de weekenden wordt bekend gemaakt via:
<http://stoepmakersoostplein.nl/>
www.facebook.com/Stoepmakers.Oostplein*

13 oktober 2016 Nieuwe serie Historisch Wel&Wee Café's met als thema 'de letteren in Rotterdam'

Donderdag 13 oktober 2016
17.00 (inloop), 17.30-18.45 (programma), nazit tot 19.00 uur
Boekhandel Donner
Toegang: gratis voor leden, € 5,00 voor niet-leden

'De Rotterdamse letteren op de UNESCO Werelderfgoedlijst', aldus Bas Kwakman, directeur van Poetry International. Kwakman heeft iets uit te leggen. Waarom de Rotterdamse letteren op de lijst moeten komen en/of wat daar voor nodig is zal in de eerste aflevering van een nieuwe serie café's door Kwakman worden toegelicht. Daarna zal Alek Dabrowski in vogelvlucht door de geschiedenis van de letteren in Rotterdam gaan en

vertellen over actoren die hebben bijgedragen aan een levendig klimaat, aan vernieuwing, accentverschuivingen en soms ook aan teloorgang. Joop de Jong draagt ook in deze serie weer bij in de vorm van beeld en geluid: audiofragmenten met korte voordrachten van bekende schrijvers en dichters van weleer en soms korte beeldfragmenten. Voor de afsluiting van de HW&WC's richten we telkens de blik op de toekomst: jongere generaties hebben namelijk weer eigen manieren gevonden om met taal om te gaan, er mee te experimenteren en het met (nieuw) publiek te delen. In de eerste aflevering vertelt Lennart Pieters over zijn passie voor taal en de manier waarop hij zich daar in Rotterdam mee bezig houdt. <

EEN VROEGE ROTTERDAMSE DICHTER

Dirk Smits dan is geboren te Rotterdam, op den 20sten der zomermaend' des Jaers 1702; zyne Ouders zyn geweest, Michiel Smits, Zoon van Paulus Smits, Wynkoop te Breda, en Elizabeth, Dochter van Dirk Meeuwels, Wynkoop binnen Rotterdam: en dus hebben deze

brave en deugdzame Ouders van onzen Dichter, welke geen groote schatten hadden t' samen gebragt, Ook uit de Wynkooperye, in Rotterdam burgerlyk levende, hun bestaen gevonden; schoon bezwaert wordende met een talryk gezin van zeven kinderen.

De Rottetroom

*Hoe verrukt die kroon der steden,
Hollands tweede koopvorstin,
ROTTERDAM, mijn hart en zin
Door haer pracht en schoone leden.
Boomryk Krooswyk, bloei met lust!
'k Zal uw lommer eeuwig loven,
Groeit, o luchtig Hartenlust!
'k Volg de dartle golvelingen...
Stroomgodin! Hier vind ik stof,
Om, tot uwen roem, den lof
Uwer schoone Spruit te zingen.*

16 september 2016 Roland Vonk en de Oasebar

16 september, Oude Luxor
18.30 uur inloop met koffie/drankje
18.45-19.45 uur Roland Vonk
20.00 uur einde bijeenkomst
Kosten: € 10,00 p.p.

Eerder berichtten we u al over de mogelijkheid om de voorstelling de Oasebar te bezoeken, ingeleid door een muzikaal verhaal door de welbekende radio-maker Roland Vonk. De voorstelling is inmiddels uitverkocht maar er zijn nog plaatsen beschikbaar voor de inleiding. Roland

Vonk zal daarin aan de hand van vele audiofragmenten de muzikale tijdgeest laten klinken, gelardeerd met achtergronden en anekdotes

Aanmelding verplicht, via roterodamum@roterodamum.nl of telefonisch bij onze administratrice Coby Hartsuiker: 0184-682291.
Uw aanmelding is bevestigd na ontvangst van € 10,00 p.p. op rekeningnummer IBAN: NL07INGB0000077300 o.v.v. Roland Vonk <

Reis naar de Spaanse Burgeroorlog

Een historisch verhaal waarin Rotterdammers ongewild in een hachelijk avontuur terecht komen

tekst Cor Faber

Rotterdam kent een rijke historie met veel bekende en beroemde personen zoals Erasmus, Piet Hein en natuurlijk niet te vergeten Gerard Cox en Joke Bruijs. Maar Rotterdam heeft ook personen gekend die nooit bekend, laat staan beroemd zijn geworden. De verhalen van deze mensen staan niet in de geschiedenisboeken, ze lijken verdwenen in de mist van het verleden. Gewone mensen die ook een verhaal te vertellen hebben, misschien wel net zo interessant of zelfs interessanter dan de verhalen van bekende personen. Dit verhaal gaat over enkelen van zulke personen.

In 1936 breekt in Spanje de Spaanse Burgeroorlog uit. Een oorlog die feitelijk ging tussen rijke en machtige mensen –de nationalisten onder Franco– en de minder bedeelde, de gevestigde orde ofwel de republikeinen. De overige landen in Europa hadden een non-interventiepact gesloten, ze wilden zich officieel niet met die oorlog bemoeien. Officieel bemoeide ook het Duitsland van Hitler zich er niet mee, de praktijk was echter anders. Dat gold eveneens voor het Italië van Mussolini dat ook de nodige militaire hulp verschaftte aan de Nationalisten van Franco. Ook Stalins Rusland was van de partij, maar dan aan de andere kant. Er wordt terecht dan ook wel eens gezegd dat de Spaanse Burgeroorlog een opmaat was naar de Tweede Wereldoorlog. Door deze steun aan het Nationalistische kamp en het non-interventiepact waren vooral de Republikeinen naarstig op zoek naar wapens zoals tanks maar ook vliegtuigen. Die zoektocht ging door heel Europa en overal waar misschien wapens te vinden waren. Eén van die plaatsen was Gdynia in Polen waar in 1937 tweëndertig tanks klaar stonden voor verschepping naar de noordkust van Spanje. Ze waren besteld door de republikeinen. Ze zouden worden opgehaald door het onder Panamese vlag varende schip Andra. In februari 1937 vertrekt het schip vanuit Rotterdam met een bemanning van zo'n twintig man. Onder die twintig man bevonden zich tenminste negen Rotterdammers, aangemonsterd via de Centrale Bond van Transportarbeiders en het Nederlandsch Bevrachtingskantoor, gezeten aan de Heemraadsingel. Alles moest in het geheim gebeuren want op betrappen van hulp aan Spanje stonden gevangenisstraffen maar ondanks dat gebeurde er veel 'ondergronds'. Zo ook deze smokkelreis. De reis naar Spanje nam twee maanden in beslag door allerlei problemen onder-

De berichtgeving in de media was niet altijd correct

weg. Zo was er bijna sprake van een muiterij aan boord maar ook de slechte staat van onderhoud van het schip zorgde er voor dat men tot tweemaal toe een vreemde haven moest opzoeken voor reparaties. Na een mislukte poging om een blokkade te doorbreken en de haven van Gijon binnen te varen, lukte het om Santander te bereiken. Daar werd de lading gelost en mocht de bemanning aan wal om de stad te bekijken. Zo waren ze getuige van de puinhopen na bombardementen die waren uitgevoerd door de Duitse luchtmacht. De Luftwaffe oefende hier voor de latere Tweede Wereldoorlog –iets wat bij veel mensen onbekend is. Toen enige dagen later de Andra weer vertrok, werd ze zo'n tien kilometer uit de kust onderschept door de marine van Franco, beschoten en tot zinken gebracht –twee bemanningsleden komen hierbij om het leven. De rest van de bemanning wordt gevangen gezet in onder andere San Sebastián. De omstandigheden waren buitengewoon slecht: beestjes in de weinige matrassen van stro, toiletten die verstopt waren, etc. Verder moest de bemanning zelf voor eten en dergelijke zorgen wat pas na een paar dagen lukte toen de kapitein de Nederlandse consul wist te bereiken. De bemanning hing ook een dagelijkse dreiging van executie boven het hoofd. In Nederland was het destijds

groot nieuws. Bijna dagelijks berichtten de kranten in heel Nederland over het gebeuren: hoe ging het met de bemanning? Waren ze toch geëxecuteerd? Berichten waar familie en vrienden het mee moesten doen. Op 5 juni mochten ze toch weer naar huis vertrekken na twee maanden ontberingen. Ze werden in Nederland opgewacht bij het station Delftse Poort waar de pers in grote getale aanwezig was. De Rotterdammers die destijds met de Andra in Spanje aankwamen:

- hofmeester M. van Bennekom
- matroos Bep Goeman
- messroombediende W.H. van Herk
- matroos Cors Louwerens
- stoker Manus de Munnink
- 1e machinist Lodewijk Willem van Schaick
- olieman F.V. de Smet
- donkeyman Frans Stolk (omgekomen bij de ondergang van de Andra)
- stoker Cees van de Watering

De ontberingen van de bemanning van de Andra was achteraf te vergeefs. Franco en de zijnen verjoegen de wettige regering en vestigden een dictatuur die tot 1975 zou duren. De Burgeroorlog kostte zo'n 500.000 doden, waaronder de twee bemanningsleden van de Andra. <

COR FABER, DE KLEINZOON VAN MATROOS CORS LOUWERENS

Cor Faber is de kleinzoon van matroos Cors Louwerens. In 2012 kwam hij onverwacht in het bezit van het dagboek van zijn opa en gebruikte het om een historische roman te schrijven over het bovenstaande verhaal. Het boek werd eind 2014 uitgegeven onder de titel 'Reis naar de Spaanse Burgeroorlog' en is verkrijgbaar bij elke boekwinkel. Cor geeft tegenwoordig lezingen aan volwassenen over de Spaanse Burgeroorlog en het verhaal van zijn opa en verzorgt gastlessen hierover op scholen.

Afrika 010

Zaterdag 15 oktober en zaterdag 12 november
Inloop vanaf 12.00 uur
introductie: 12.15-13.00 uur
rondleiding Afrika 010: 13.15-14.15 uur
De introductie en rondleiding zijn gratis voor leden van Roterodamum. Wel is een entreebewijs van het Wereldmuseum nodig. De kosten hiervan bedragen € 15,00. Houders van een Museumkaart of Rotterdampas hebben gratis toegang tot het museum.

Het Wereldmuseum biedt de leden van Historisch Genootschap Roterodamum een introductie en rondleiding over de tentoonstelling Afrika 010. Hoewel het Museum voor Land- en Volkenkunde in 1885 werd opgericht, begint de verzamelgeschiedenis van de instelling al halverwege de negentiende eeuw. De objecten waren afkomstig uit de gehele wereld, maar werden bijeengebracht door Rotterdammers: van de leraren van het Nederlandsch Zendelinggenootschap tot genereuze vrienden die de aanschaf van waardevolle objecten mogelijk maakten. Daarnaast is er aandacht voor de kleurrijke directeurs die aan het museum leiding gaven, onder hen reizigers en dichters. Na een korte introductie wordt tijdens een rondleiding het verhaal achter de unieke werken uit de

Afrika-collectie van het Wereldmuseum verteld. Hierna kan het museum op eigen gelegenheid bezocht worden.

Voor meer informatie of opgave voor een van de rondleidingen kunt u contact opnemen met Parveen Kanhai: pkanhai@wereldmuseum.nl of 010-270 71 72 <

J.J.E. Blok, *De lanen van Rotterdam 1796-1872. Een-drachtslaan, Schotelboschlaan, Wafellaan, Gasthuis-laan ...ontspanning van bemiddeld Rotterdam...*, Oud-Alblas 2016, ISBN 978-94-6299-364-8, € 14,50.

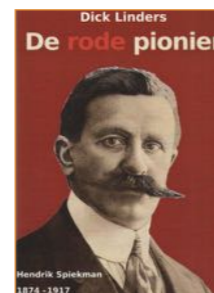
Hoewel veel mensen dat niet zullen weten, herinneren de huidige straatnamen vaak naar een ver verleden. J. Blok gaf in eigen beheer een studie uit aan een aantal straten die zo'n vrijwel onbekend verleden hebben. De straten tussen vooral de Coolsingel en de Westersingel, het gebied dat ooit bekend stond als de 'Lanenrepublieken'. Deze term,

die door Blok overigens niet wordt genoemd, geeft aardig aan wat hier aan de hand was. Er lagen lanen met daaraan grote tuinen die door de ingelanden (eigenaren) werden bestuurd. Deze ingelanden bepaalden de regels, hoe de verlichting werd geregeld, wat een ieder op zijn tuin mocht uitvoeren en wanneer het toegangshek dicht ging. Om deze regels goed uit te voeren, stelden ze een laanmeester aan. Aangespoord door een artikel van Wilma Giersbergen in Meent, ons vroegere blad, is de heer Blok de literatuur en archieven ingedoken over dit nauwelijks bestudeerde deel van de geschiedenis van Rotterdam. Hoe waren de lanen ontstaan? Door de bevolkingsgroei van de stad waren in de loop der jaren de grote tuinen die ooit in de oude stadsdriehoek lagen, bebouwd. De rijke Rotterdammers moesten hun vertier derhalve elders zoeken en dat deden ze door tuinen te kopen vlak buiten de stadsgrenzen. Daar ontstonden de lanen met hun soms forse tuinen, zoals de Eendrachtslaan 'streckende zuidwaarts van de Coolseweg tot de stadsingel'. Wij zouden nu zeggen van de Binnenweg tot de Schiedamsesingel, maar die namen bestonden nog niet in 1670. Door de verdergaande groei van de grote werkstad eind negentiende eeuw slokte Rotterdam ook het lanengebied weer op voor de noodzakelijke woningbouw. Op een enkele plaats, zoals de knik in de Eendrachtstraat is het oude lanengebied nog zichtbaar. Overigens lagen er ook lanen aan de oostzijde van de stad en ook die zijn door Blok bestudeerd.

In Stadsarchief Rotterdam is een deel van de archieven van de lanen bewaard gebleven. Daaruit heeft Blok ruim geput om een beeld te geven van de eigenaren en hun besognes. De eigenaren waren vooral bemiddelde Rotterdammers waarbij de groei van de haven goed is te volgen in de toetredingslijsten. Naarmate de haven belangrijker werd, kochten steeds ondernemers die daar hun brood verdienden een tuin. Door de auteur zijn tabellen samengesteld waarop veel bekende namen voorkomen als tuineigenaar, bijvoorbeeld Chabot, Veder, Van Rijckevorsel en Mees. Op de jaarlijkse vergadering beraadslaagden zij vervolgens over de vraag of er varkens en geitebokken los mochten lopen, of een tuin mocht worden verhuurd aan mensen die 'met de tucht strijdende bedrijven' uitoefenden en hoe laat het toegangshek dicht

moest. Nachtelijke baldadigheid was in 1840 een gespreksonderwerp. En zo probeerden de eigenaren hun gebied te besturen. Tot de lanen werden verkocht aan de gemeente en er een einde kwam aan de 'republieken'. <

Dick Linders, *De rode pionier. Hendrik Spiekman 1874-1917*, Calbona Uitgeverij: Rotterdam 2016, ISBN 978-94-92228-50-5, € 35,00.

Ze zijn niet met velen, gewone mensen voor wie een levensgroot monument is opgericht uit waardering voor het goede dat ze voor de mensheid hebben gedaan. De Rotterdammer Hendrik Spiekman (overigens geboren in Groningen) is er zo een die deze eer wel te beurt is gevallen. In Rotterdam Spangen bouwen metselaars in 1921 in hun spaar-

zame vrije tijd aan een enorm bouwwerk, in de volksmond al gauw de Spiekmanbank geheten. Nog geen halve eeuw heeft het er gestaan. Vanwege de Deltawerken waren in 1967 aanpassingen aan de Rotterdamse dijklichamen nodig. De dijk waartegen de bank stond, moest worden aangepast en het monument ging verloren. Dankzij de inzet van vooral een van de oorspronkelijke metselaars, Arie Kroon, staat er nu weer iets in beton dat heel in de verte lijkt op het oorspronkelijke Spiekmanmonument. Alleen de bronzen plaquette van het verdwenen aandenken is gered en siert de huidige plek met de woorden:

Een arme van geboort'
Die alleen gaven bracht
Heeft hij ons toebehoord
En stierf voor 't nageslacht,
staat te lezen hoog op de Mathenesserdijk.

Hendrik Spiekman, de man die van groot belang is geweest voor de Rotterdamse vakbeweging, de arbeidersbeweging in het algemeen, de totstandkoming van de stuwadoorswet en betere woonomstandigheden voor de gewone Rotterdammer, leek inmiddels een beetje vergeten. In 1971 verscheen er een klein boekje over hem, maar in die jaren van veel aandacht voor de geschiedenis van de arbeidersbeweging bleef zijn geschiedenis tamelijk stiefmoederlijk bedeed. Dat komt misschien doordat de aandacht vaak vooral uitging naar de wat radicalere delen van de arbeidersbeweging en niet te vergeten de hoofdstedelijke geschiedenis. Spiekman was een sociaaldemocraat en een Rotterdammer dus niet de moeite waard voor veel radicalen uit de studentenbeweging van de jaren zeventig.

Maar nu, in een tijdperk dat de sociaaldemocratie vrijwel lijkt weggevaagd, is daar ineens een biografie van ruim 500 woorden. Geschreven en uitgegeven in eigen beheer door een Rotterdamse sociaaldemocraat, Dick Linders. Het boek is mooi uitgegeven, met een harde kaft en het hoofd van Spiekman pontificaal op de omslag. Van mij had de letter wel iets kleiner gemogen zodat het boek minder zwaar en dik zou zijn, maar verder alle lof voor dit magnum opus van Linders. <

Rotterdamse jeugdliteratuur

tekst Sjaak van der Velden

Rotterdam heeft niet alleen een aantal bekende en minder bekende dichters en schrijvers voortgebracht die 'officieel' tot de makers van echte literatuur behoren. Rond 1900 zag een aantal schrijvers het daglicht die ooit veelgelezen boeken produceerden. Altijd met een jongetje uit een achterbuurt als hoofdpersoon. Eigenlijk wordt slechts een van hen tegenwoordig nog goed gekend, maar die houden we nog even achter de hand, dan kunt u over zijn naam nadenken. Eerst laten we degene aan het woord wiens boek ooit ook met tienduizenden over de toonplank ging. Ook werd zijn verhaal al voor de oorlog op de planken gebracht en verfilmd.

Dit eerste in de reeks van Rotterdamse jeugdboeken was 'Boefje' door de NRC-journalist M.J. Brusse dat in 1903 zijn eerste druk zag. Het boek vertelt het verhaal van een tienjarig straatschoffie dat schijnbaar voor galg en rad opgroeit in de binnenstad van die tijd. De ik-figuur neemt deze Jan Govers onder zijn hoede omdat hij door de ruwe bolster een blanke pit ziet schitteren. Uiteindelijk, na een struikeltocht van ongeveer 150 bladzijden tussen goede bedoelingen en onvermijdelijke terugval, komt het allemaal goed. Jan Govers neemt zijn intrek in het Huis der Broeders van de Moeder der Smarten.

'Toen ik den volgenden dag weg zou gaan, kwam jan me een stapeltje bidprentjes brengen. Den vorigen avond, vóór hij naar bed ging, had hij ze bijeengezocht en er de namen opgeschreven van wie hij maar goedgezind was in de stad. Ik moest ze uitdeelen... En trouw zou hij schrijven.

Hij roeide me in 't schuitje over de vaart, gaf me een duchtige poot tot afscheid en door zijn grinniklach heen sprongen 'n paar tranen in z'n oogen...

'Ga je mee terug?'
'Nee!'

De vent bleef staren, 't rijtuigje na, en nog heel lang zag ik 'm wuiven, en hoorde ik 'm schreeuwen: 'Dàg mehéér! Zeg moeder gedag, en vader en Lientje en Sientje en Mientje! En Stientje, en kleine Ko, en Piet, en allemaal...Dààg!'

Het verloop van het voorafgaande verhaal zal ik hier niet samenvatten, maar wie het wil lezen en geen oude uitgave kan bemachtigen (de laatste druk verscheen in 1950), kan het digitaal ophalen bij www.dbnl.org.

Geen zin om te lezen? De film, die in het kader van Rotterdam Classics in Lantaren/Venster is hervertoond, staat ook in zijn geheel op internet, op youtube. In beide gevallen kunt u zoeken op Brusse en Boefje.

Wat het boek naast het stichtelijke karakter ook nog steeds de moeite van het lezen waard maakt, is de poging die Brusse ondernam om het Rotterdams zoals hij dat op straat hoorde, letterlijk neer te pennen. De

„En ben je ook al wel 's bij 'n baas geweest, Jan?’ vroeg 'k, mijn lijstje vervolgend.
Moeder werd 'r stil van, en met een pijnlijk lachje wachtte ze wat hij dáárvan nu zeggen zou. Want dát was 't, dát hield verband met 't delict, waardoor hij de schande van politie en justitie over de woning had gehaald.
Maar heel opgewekt vertelde hij zijn avontuur, woelig, met sterke gebaren in manhaftige platte woorden van de straat... Nou, óf tie bij 'n baassie geweest was, 'n koperslager, voor twee maffies in de week, en as tie die Zaterdag netzoo an moeder brocht, zonder te snoeie, dan kreeg ie tóch op z'n lazerij omdat 't niet genog was... Liet ze maar slaan; hij voelde d'r toch niks meer van, z'n heele kop zat omers vol roffes, zooas ze vader 'm ranselde met 'n riem met 'n gepts... hij had geen gevoel meer in z'n kop. Of ie d'r 's mee tegen de punt van de tafel wou loope?... Kijk maar: en met z'n harde knuisten beukte hij midden op z'n hoofd dat 't bonse...
„Doet lekker tóch geen zeer..."
De kinders, die wijs aandachtig om hem stonden met hun oudachtige groezel-gezichtjes, de fletse oogen rose omrand, gingen zich toen ook de weeke schedeltjes stompen, wat een helsch gegrien gaf, door moeder gesust, die rood van zenuwachtigheid, kwaadaardig snauwde en rukte aan de lijfjes.
„Maar de baas zei da'k wel op kon dondere, omdat 'k cente gegapt had..."
„Gestólen?"
„Ja, wat zóú dat?" - Hij had voor z'n baas 'n pak borax motte halen... Betaál 't maar meteen, had ie gezeid... 't zat er an bij 'm! - Maar in 't pakhuis hadde ze de zak zoo meegegeve; ze vroege om geen cente... En Jan 18

'Boefje', door M.J. Brusse

bijgaande pagina laat daar een mooi staaltje van zien. Het Rotterdams dat Brusse noteerde klinkt een Rotterdammer van een eeuw later redelijk bekend in de oren, ook al is het opgeschreven door iemand die van Amsterdam geboortig was. Iets wat hem door historicus Rogier en de latere Rotterdamoloog Jan Ouden-aarden is aangerekend. Dat kon toch nooit wat worden? Maar de verwarring over door alloctonen opgeschreven dialect kan ook een heel andere kant uitgaan, want weet u al wie die andere Rotterdamse schrijver van een nog steeds erg bekend jeugdboek was? De schrijver die op zijn negende de Maasstad verliet en zoals hij zelf schreef 'maatschappelijk afgezakt' juist naar boven, naar de IJstad verhuisde. Daar schreef deze Piet Bakker later zijn boeken over Ciske de Rat. <

Verdwenen stad

beeldmateriaal eigen collectie en Google Maps

In 1674 tekende Valentijn Klotz staande bij de Oostpoort de toegang tot de Hoogstraat. De Hoogstraat die als deel van Schielands Hooge Zeedijk ooit de weg was waaraan Rotterdam tot ontwikkeling kwam. Na het bombardement hebben de wederopbouwers met weinig gevoel voor historie de Hoogstraat tussen Binnenrotte en Oostplein verlegd, waardoor van dat deel van de straat niet meer kan worden gezegd dat je er 'op' loopt. Het zicht op wat ooit de hoofdstraat van Rotterdam was, lijkt in niets meer op de situatie zoals Klotz die tekende. <

KORTE AGENDA

10 en 11 september:
Open Monumenten dagen (pagina 4)

16 september:
Roland Vonk en de Oasebar (pagina 7)

17 september:
Walk'in Rotterdam (pagina 4)

17 en 18 september:
Stoepmakers Oostplein (pagina 6)

22 september:
HW&WC Wederopbouw (pagina 6)

13 oktober:
HW&WC Letteren (pagina 7)

15 oktober en 12 november:
Rondleiding Wereldmuseum (pagina 9)